دیدو بۆچوونەکانی کەسایەتی سیاسی
تێکۆشەر عەبدوڵڵا حیجاب

ئامادەکاری: دیمانە: ڕەحمان نەقشی

داواکاری:

زۆر بەڕێز هاوڕێ کاک عەبدوڵڵا حیجاب وێڕای سڵاوێکی گەرم، بۆ تاوتۆ و کەنگەشەی ڕووداوەکانی نێونەتەوەی و ڕۆژهەڵاتی نێوەراست و کوردستان بەگشتی و هەڵومەرجی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە تایبەتی، ئەم پرسیارانەی خوارەوە کە بەدڵنیایەوە بەشێکی زۆری هی چین و توێژەکانی خەڵکن ئاراستەی جەنابت و کۆمەڵێک کەسایەتی سیاسی حیزبی و غەیرە حیزبی ڕۆژهەڵاتی کوردستان دەکەین و کۆی ئەم دیمانانە لە دوو توێی نامیلکەیەک دەیخەینە بەر دەیدی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان. هەر بۆیە داوای لە جەنابتان دەکەین بە وەڵامی ئەرینی ئەم بەرهەم دەوڵەمەندتر بکەن.

پێشەکی زۆر سپاستان دەکەم.

بەڕێز و حورمەتەوە ڕەحمان نەقشی

منیش زۆر سوپاستان دەکەم بۆ ئەو دەستپێشخەرییە و هیوای سەرکەوتنتان بۆ دەخوازم. وەزعی سیاسی وەڵاتی ئێمە کۆمەڵێک کێشە و گرفتی خوڵقاندوە کە ڕەنگە هەر تەنیا کوردێک هەست بە ئاستی قووڵایی و بەربڵاوەیی یان بکا. هیوادارم پرس و ڕاوێژ سەبارەت بەو کێشە و گیروگرفتانە بتوانێ لە ڕەوتی گەڕان بە دوای چارەسەریدا یارمەرتیدەر بێ.

پرسیارەکان:

* هەڵسەنگاندنێک لەسەر هەوڵومەرجی هەنوکەیی نێونەتەوەیی و ڕۆژهەڵاتی نێوەراست؟

وەڵام: ئەوەی لەم چەند ساڵەی دواییدا لە هێندێک ناوەندی سەرەکیی بڕیاردانی جیهانیدا ڕوو دەدا، تێکهەڵکێشێکە لە ڕەوتێکی پۆپۆلیستی و گوتاری هەست بزوێنی پشت بەستوو بە نیشتیمانپەروەرییەکی خۆبە زلزان کە بە کردەوە سەلماندی دەتوانێ بە سەر حیزب و مەکتەبە سیاسیە جێکەوتوەکاندا زاڵ بێ و سواری شەپۆلی نارەزایەتی جەماوەر لە بەرامبەر سیاسەتوانە خاوەن ئەزموونەکاندا بێ. هاتنە سەرکاری ترامپ لە ئامریکا و ماکرۆن لە فەرانسە و بە هێزتربوونی جێ پێی ئەردۆغان لە ئەنجامی گشتپرسی تورکیە، ئەنجامی ڕاستەوخۆی بێزاریی کۆمەڵگا لە بەرامبەر ئەو سیاسەتوانانەدا بوو کە سیاستەیان کردوە بە پیشە و پێی دەژین. ئەو ڕووداوانە، دەردەخەن کە ئایدیۆلۆژی "ڕزگاریدەر"، حیزبی پێشەنگ و خاوەن

ڕابردوو، پرەنسیپی سیاسی و هتد تەنیا کاتێک دەتوانن کاریگەرییان لە کۆمەڵگادا بپارێزن کە لە گەڵ ڕاستیەکانی ژیان بە خێرایی خۆیان بەڕۆژ بکەن و لە گەل گۆڕانکارییەکاندا بگۆڕدرێن و بچنە پێش.

ئەو وەرچەرخانە لە سیاسەتی جیهانیش دا ڕەنگ دەداتەوە. هاوپەیمانیە مێژووییەکان ئێستا ناتوانن بە بێ ترس و دڵەڕاوکێ چاوەڕوان بن کە بە هەموو نرخێک لە بەرامبەر مەترسیە دەرەکیەکان دا پشتیوانیان لێ بکرێ. هێندێک هاوپەیمانی پێشوو، بۆ وێنە لە بلووکی ڕۆژهەلاتی پێشوودا ئێستا لە بەرامبەر یەکتردا ڕاوەستاون و هەڕەشە لە یەکتر دەکەن، وەک ڕووسیە و ئۆکراین. وەلاتێکی تەریک کەوتووی وەک کوریای باکوور خەریکە بۆ زلهێزێکی وەک ئامریکا سەرئێشە دروست دەکا و زۆر وەلاتی ``ئارام`` و دێمۆکراتیکی جیهان لە گەڵ قەیرانی مەشرووعیەت ڕووبەڕوون. لە زۆر وەلاتی ئەورووپایی پیوانەکانی سیستەمی دێمۆکراتێک مەودای بە هێندێک ئایدیۆلۆژیی توندڕەو داوە کە دێمۆکراسی لە دژی پیوان و پرەنسیپەکانی خۆی بە کار بێنن. کێشەی تێرۆر ئێستا داوێنی هەموو وەلاتانی دێمۆکراتیکی گرتوە و ژیانی خەڵکی ئاسایی وە مەترسی دەخا. دێمۆکراسیە ڕۆژئاواییەکان لە گەڵ کێشەی دابین کردنی خەرجی سیستەمی ڕیفاهیان بەرەوڕوون و نیگەرانی داهاتووی دەوڵەتی ڕیفاهی خۆیانن. جیهانی دوو جەمسەریی پێشوو کە لەو دوو دەیەی ڕابردوودا چاوەڕوان دەکرا بەرەو یەک جەمسەری بڕوا، ئێستا خەریکە بەرەو چەند جەمسەری هەنگاو دەنێتەوە و مەترسی ئەوە هەیە کە چەندین ناوەندی هێز لە هەرێمە جیاوازەکان دا سەر هەڵبدەن کە کۆنترۆل کردنیان لە لایەن زلهێزەکانەوە ئاسان نەبێ. زۆر نیشانەش هەن کە دەریدەخەن سیستەمە سەرەڕۆکان خەریکن هەست بەوە دەکەن کە جیهان ئامادەیە لە بەرامبەر سەرەرۆییاندا باجیان بداتێ.

لە ڕۆژهەلاتی نێوەڕاست دا پارسەنگی هێز خەریکە گۆڕانی بە سەردا دێ. سەرهەڵدان و چالاکی کۆمەڵی زێدە پاشکەوتووی داعش و باقی هێزە بنئاژۆکان هەر دێ و زیاتر ڕۆژهەلاتی نێوەڕاست لە گێژاوی چارەنووسێکی نادیاردا نوقم دەکا. ڕاکێشانی دیواری سنووری کە تورکیە خەریکە لە نێوان باکوور، ڕۆژئاو و ڕۆژهەلاتی کوردستان دا دەکێشێ، تەنیا کاردانەوەیەکی کاتی لە بەرامبەر ``مەترسی`` بزووتنەوەی کورددا نیە و دەکەوێتە خانەی ستراتێژییەکی درێژخایەنی دەسەلاتدارانی ئەو وەلاتەوە بۆ ڕووبەڕووبوونەوە لە گەڵ کۆمەڵێک ``کێشە``ی چاوەڕوان کراو و چاوەڕوان نەکراو کە دەسەلاتدارانی تورکیە پێیان وایە لە داهاتوودا بەرئەستۆی ئەو وەلاتە دەگرێ. زێدەرۆییەکانی ئێران، کێشەی شیعە و سوننە، شەڕ و پێک هەڵپرژانە ناوچەیی و هەرێمیەکان هەموویان کاریگەرییان لە سەر داهاتووی ڕۆژهەلاتی نێوەڕاست هەیە.

پرۆژەی باشووری کوردستان بۆ سەربەخۆیی، ئەگەر بێ و بەو جیددیەتەوە کە ئێستا باسی دەکرێ بچێتە پێش و بکەوێتە قۆناغی جێ بە جێ کردنەوە، پارسەنگی هێز لە هەموو ناوچەدا دەگۆڕێ.

وێڕای ئەو مەیدانخوازی (چالش)ە سیاسیانە، گەشەی فرەخێرای تێکنۆلۆژیی دیجیتاڵ کە لە هەموو بوارەکان دا هەم دەرفەت دەخوڵقێنێ وهەمیش مەترسی نوێ بۆ جیهان دروست دەکا، بە شێوەی جیددی خەریکە پارسەنگی هێز بە قازانجی مێشکی دیجیتاڵ دەگۆڕێ.

کۆی ئەو ڕووداو و ئاڵۆزییانە ئەو دەرئەنجامەیان لێ دەکەوێتەوە کە ئەکتەرە کاریگەرەکان لە جیهان و ناوچەدا نیگەرانی بەردەوامیی دەسەڵاتیانن و ئەکتەری نوێ بە جیددی بە دوای دەرفەتدا دەگەڕێن تا خۆیان بنوێنن. بە گشتی جیهان و ناوچە لە گەڕان و پێشبڕکێیەکی تونددان بۆ دەستەبەرکردنی بەرژەوەندییەکانیان لە داهاتوودا.

* هەلومەرجی ئێستای کوردستان چوون هەڵدەسەنگێنی؟

وەڵام دەرفەت و مەترسییەکان شان بە شانی یەکتر بە ڕیز لە بەرامبەرماندا ڕاوەستاون. بزووتنەوەی نەتەوەیی لە هەر چوار بەشی کوردستان، لە هەر شوێنێک بە شێوەیەک و لە چوارچێوەیەکدا بە پێی دەرفەت خەریکی چالاکیە. ئەو زیندووییە هەم دەسەڵاتدارانی دژبەری کورد زیاتر دەهاڕووژێنێ و هەم پوتانسیەلی بزووتنەوەی کوردستان نیشان دەدا. شەری کورد لە دژی داعش پیوانێکی بە هێز بوو بۆ ئیرادەی نەتەوەی کورد کە ئێستا هەموو لایەک حیسابی لە سەر دەکا. بەڵام ئەو ئیرادەیە دەبێ ڕێک بخرێ و بخرێتە سەر هێڵێکی هاوتەریبەوە تا بتوانێ لەو گێژاوەی هەنوکەییدا دەستکەوتی سیاسی بۆ خۆی مسۆگەر بکا. تاک و کۆمەڵگای کوردستان دەبێ واز لە هێزە سیاسیەکان نەهێنن تا هاوبەندییەکی نەتەوەیی پێک دێنن. بە بێ هەبوونی ستراتێژییەکی هاوبەشی نەتەوەیی، زەحمەتە هێزە سیاسیەکانی کورد بتوانن ببن بە ئەکتەری خاوەن کاریگەری لە کایە مەترسیدارەکانی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا.

باکوور و ڕۆژئاوایی کوردستان؟

وەڵام: لایەنی بە هێزی بزووتنەوەی کورد لە باکوور، کەڵک وەرگرتنی لە کۆمەڵێک مکانیزم و کاناڵی خەباتی سیاسیە کە بەربەستکردن و شکاندنیان لە لایەن دەوڵەتی تورکیەوە دژوارە. خاڵی وەرچەرخان لە بزووتنەوەی کوردی لە باکووری کوردستان، بە بۆچوونی من سەرکەوتنی پاڵێوراوانی کورد لە هەڵبژاردنی پارلەمان لە ساڵی ٢٠١٥دا بوو. بەڵام دوای ئەو سەرکەوتنە، بزووتنەوەی کورد لە باکوور تووشی هەڵەی هەڵسەنگاندن بوو و لە تاکیتکێکی جێگای ڕەخنەدا، شار و ئەو ناوچانەی کە بە بەرفراوانی پشتیوانیان لە شۆڕش دەکرد کردە گۆڕەپانی بەربەرەکانیی چەکدارانە لە بەرامبەر دەوڵەتی تورکیە دا. بە لێکدانەوەی داڕێژەرانی ستراتێژیی بزووتنەوە، دەوڵەتی تورکیە لە بە کار هێنانی زۆر لە بەرامبەر خەڵکی مەدەنی دا سنوورێک دەپارێزێ. بەڵام ئەوان هەڵەیان کرد. ئەردۆغان هاوشێوەی ئەسەد و سەددام بەرەنگاری چالاکڤانانی

کورد بوو و بە خاپوورکردنی ئەو شار و گوندانەی کە ببوون بە مەکۆی خۆڕاگری، زەربەیەکی قورسی لە بزووتنەوەی کوردستان دا. سەرەڕای ئەو زەربە قورسە، بزووتنەوەی کورد لە باکوور ئێستاش هەر چالاکە و خاوەن کاریگەرییە.

ڕۆژئاوای کوردستان

وەڵام: سەرەڕای کەم ئەزموونی لە بواری بزووتنەوەی سیاسی و خەباتی چەکدارییەوە، لە ماوەیەکی کورتدا پاش ڕاپەڕینی ساڵی ٢٠١١ لە سووریە توانایی‌یەکی زۆری لە خۆی نیشاندا و بە کردەوە کەوتە قۆناغی دامەزراندنی سیستەمی بەڕێوەبەری خۆماڵییەوە. شەڕی داعش، خۆڕاگری ئەفسانەیی کۆبانێ و بەردەوامیی ئەو خۆڕاگرییە لە هەموو ڕۆژئاوای کوردستان و باکووری سووریە، پاراستنی پارسەنگێک لە پێوەندی بزووتنەوەی کوردستان لە گەڵ زلهێزەکانی خاوەن بەرژەوەندی لە سووریە و لە هەمووی گرینگتر کەوتنە نێو هاوپەیمانیی ڕۆژئاوا لە دژی داعش، هیوایەکی بە هێزی دروست کردوە کە ڕۆژئاوای کوردستان دەتوانێ چاوەڕوانی داهاتوویەکی گەشتر بێ. خاڵی بە هێزی بزووتنەوەی کورد لە ڕۆژئاوا ڕێگەنەدان بە سیستەمی چەند جەمسەری و سەرهەڵدانی چەندین ناوەندی دژ بە یەکی بڕیاردان و بەڕێوەبەری بە سوپا و ئاسایش و پۆلیسی جیاوازەوەیە. هەر وەها دامەزراندنی سیستەمی پەروەردەی کوردی بە شێوەی تەواو جیاواز لە سیستەمی زاڵ لە سووریە و بە کار هێنانی ئەلف و بێی لاتین بۆ جیاکردنەوەی بنەڕەتی سیستەمی پەروەردەی ڕۆژئاوا لە سیستەمی سووریە و بەشدارکردنی بەرینی ژنان لە بەڕێوەبەری، سیاسەت، هێزە چەکدارەکان و هتد، پێگەی بزووتنەوەی کوردی لە ڕۆژئاوای کوردستان بە هێز کردوە. لە لایەکی دیکەوە مودێلی بەڕێوەبەرایەتی لە ڕۆژئاوا دڵنیایی بە باقی پێکهاتەکانی ڕۆژئاوای کوردستان دەدا کە ئەوان داهاتوویەکی باشتریان لە هاوبەشی کردن لە گەڵ بزووتنەوەی کورددا هەیە. خاڵی لاوازیان نەبوونی دێمۆکراسی و پێداگریی پتر لە ڕادەی پێویستیان لە سەر یەک ئایدیۆلۆژی و یەک بیر و ڕێبازی هزری و سیاسی یە کە ئەگەر بەرهەڵستکاری نەبێ دەتوانێ بەرەو دیکتاتۆری بڕوا.

باشووری کوردستان و ریفراندۆم و پرسی سەربەخۆیی؟

وەڵام: ڕێفراندۆم بە بێ دانانی میکانیزمێک بۆ بەدوادا چوون و دارشتنی پلانێک بۆ هەنگاوهەڵێنان بەرەو پرۆژەی سەربەخۆیی ناتوانێ شتێک بگۆڕێ. بەڵام پێداگریی سەرۆکی هەرێمی باشووری کوردستان و پارتی دێمۆکرات لە سەر مافی نەتەوەی کورد بۆ سەربەخۆیی ئەو هیوایە بە هێز دەکا کە گشتپرسی پلانکراو بکرێ بە بنەمایەک بۆ هانگاو نانەوە بەرەو سەربەخۆیی. هەر لەو کاتەشدا نابێ ئەوەندە خۆشبین بین کە ئەو مەترسیانەی لە کەمین دان نەبینین. ئەنجامی ڕێفراندۆمی باشوور هەر چی بێ، ڕێگای سەربەخۆیی بە بێ گرفت و کێشە نیە. بە تایبەت بە لە بەرچاو گرتنی ئەو ڕاستیە کە دوژمنانی کورد، نەبوونی یەکڕیزی نێوماڵی کورد بە کار دێنن بۆ تەگەرە خستنەوە لە سەر ڕێگای ڕەوتی

سەرچاوە Serchawe

سەربەخۆیی.

یەکخستنەوەی هێزی لەشکری، پۆلیس و ئاسایش، کاراکردنەوەی دەزگا سیاسی و ئیدارییەکان، دانانی سنوورێک بۆ دەسەڵاتی حیزبی و بە تایبەت دەسەڵاتی ڕەهای هێندێک لە حیزبی یەکان، دروست کردنی ژێرخانی ئابووری و سیاسی بۆ بە دەوڵەت بوون و لە هەمووی گرینگتر دانانی پرۆژەیەکی گشتگیر و سەرانسەری نەتەوەیی لە خودی ڕێفراندۆم کەم بایەختر نین.

هەر چی بێ، ئێستا ڕۆمانتیزمێکی نەتەوەیی باڵی بە سەر بەشێکی زۆری باشووری کوردستان دا کێشاوە. ئەگەر دەسەڵاتداران بە تەدبیرەوە بۆی بچن دەتوانن ئەو ڕۆمانتیزمە بگۆڕن بۆ بەرنامەیەکی توکمە بەرەو بە هێزکردنی بنەمای بە دەوڵەت بوون.

❋ وەک کەسایەتی سیاسی بە ئەزموون و دێرین ڕۆژهەڵاتی کوردستان دید و بۆچوون و هەڵسەنگاندن لەسەر ئەم خاڵانەی خوارەوە چییە:

❋ شۆڕشی گەلانی ئێران و کورد

وەڵام: ئەگەر مەبەستتان ڕاپەڕینی ساڵی ١٣٥٧ە، ئەوە دەرفەتێک بوو کە ڕەنگە دوبارە نەبێتەوە. ئەو کات خومەینی و ئیسلامی سیاسی چونکە بەرنامەیان بوو، سەرکەوتن و گەلانی ئێران دۆڕاندیان. گەلی کورد لە ڕاپەڕینی ساڵی ١٣٥٧دا بەشدارییەکی چالاکانەی کرد، بەڵام ئەکتەری چارەنووسساز نەبوو. لە بیرمان بێ کە لە ئێران، نەتەوەی کورد سێهەم پێکهاتەی گەورەی وەڵاتە و لە بەر هەڵکەوتی جۆگرافیایی خاکەکەی هیچ کات ناتوانێ بە تەنیا چارەنووسی سیاسی ئێران بگۆڕێ، لە کاتێک دا کە ئەو دەرفەتە بۆ دوو پێکهاتەی دیکە واتا فارس و تورک جیاواز ە. لە هەر چەشنە ئاڵۆگۆڕێکی پێشەڕۆژدا، ئەگەر کورد چاوێکی لە بەشداریی سیاسی لە گەڵ تاران بێ، پێویستی بە هاوپەیمانیی سەرانسەری هەیە، کە بە داخەوە ئێستا نیمانە.

❋ نەتەوە بندەستەکانی دیکەی ئیران و کورد

وەڵام: ویستێکی بە هێز بۆ دامەزراندنی پێوەندی هەیە، بەڵام پێوەندییەکان تەنیا لە سەر کاغەزن. تەنیا هاوبەندییەکی سیاسی کە جاروبار باسی لێوە دەکرێ کۆنگرەی نەتەوەکانی ئێرانی فیدراڵە، کە لە دوو هێزی کورد و چەند چالاکانی سەر

سەرچاوە
Serchawe

بە نەتەوەکانی دیکە پێک هاتووە. بە داخەوە ئەو چالاکڤانانە خاوەنی پێگەی کۆمەڵایەتی بە هێز نین. کورد و ئازەربایجانی کە لە هەموو لایەک پتر پێویستیان بە هاوبەندی و هاوکاری هەیە، پێوەندییەکی ئەوتۆیان دروست نەکردووە.

‌* وەزعی ئێستای ئێران بە گشتی داهاتووی کۆماری ئیسلامی ئێران ؟

وەڵام: پێویستیمان بە لێکدانەوەیەکی واقیع بینانەتر لەوەی تا ئێستا بوومانە لە وەزعی ئێران هەیە. ڕێژیم لە سەروبەندی ڕووخان دا نیە و ئەو قەیرانانەی کە هەمیشە باسیان دەکرێ، ڕێژیم بە چۆک دا ناهێنن. زێدەخوازی و دەست تێوەردانەکانی سوپای پاسداران لە وەڵاتانی جیران دەرفەتێکی بە ڕێژیم داوە کە جەمسەرێکی نوێی شیعە لە بەرامبەر جەمسەری سوننە دا دروست بکا، ئەوەش دەکرێ جارێ بە قازانجی هێندێک هێزی بڕیاردەر لە سیاسەتی جیهانیدا بێ. قووڵتر بوونەوەی کێشە جیهانیەکان، دوورکەوتنەوەی دوبارەی ئامریکا و ڕووسیە و قوڵدورییەکانی کوریای باکوور لە بەرامبەر ئامریکا و هاوپەیمانەکانی دەرفەتێکی زیاتر بۆ ئێران دەڕەخسێنی کە جارێ بە بێ ترس لە دژکردەوەی جیهانی سیاسەتە زێدەخوازییەکانیی خۆی بەرەو پێش ببا. سەرەڕای ئەوەش، ناکرێ ئەو ڕاستیە لە بیر بکەین کە لە ڕۆژهەڵاتی نێوڕاست دا ئەوەی پێش بینی ناکرێ، داهاتووی سیاسیە و نامومکین نیە کە درەنگ یا زوو ئێران لە گەڵ مەیدانخوازی یا چالشی چاوەڕواننەکراو ڕوو بە ڕوو بێ. ئەوەی دیارە، دوو مەیدانخوازی لە بەرامبەر ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیدا هەن کە ئیمکانی چالاکبوونیان هەمیشە هەیە؛ ویستی گۆڕانخوازی لە نێوخۆدا و زەختی دەرەکی. ئۆپۆزیسیۆنی ڕێژیمش دوور نیە کە هەر لە نێوخۆی وەڵاتدا شکڵ بگرێ.

‌* ئیدارەی سیاسیی ئێرانی لە داهاتوو ؟

وەڵام: سیستەمێکی عیلمانی دوورەپەرێز لە ناوەندیبوون. ڕەنگە سەرکەوتووترین مودێلی سیاسی بۆ داهاتووی ئێران سیستەمی کۆنفیدڕاڵ بێ کە دەسەڵاتی دەوڵەتی فێدراڵ بگەیەنێتە لانی کەم و لە بەرامبەردا دەرفەت بدا کە پێکهاتەکانی وڵات پێوەندییەکی بە هێزی سنوور پەڕێن لە گەڵ هاوزمانەکانیان لەوبەری سنوور دابمەزرێنن.

‌* دروشمی روخانی ریژیم

وەڵام: وەک دوعای موسوڵمانان بێ کاریگەرییە، بەڵام سوکنایی بە زۆر کەس دەدا. ڕووخانی ڕێژیم دەکرێ بە زۆر شێوە مسۆگەر بکرێ. بۆ وێنە ئەگەر دەسەڵاتی ویلایەتی فەقیە سنووردار بکرێ، یا سیستەمی ناوەندی بگۆڕدرێ بۆ سیستەمێکی نەناوەندی، ئەوە بۆ خۆی شێوە گۆڕانێکی مومکینە. چاوەڕوانیی شۆڕشێک لە وێنەی ئەوەی ساڵی ٥٧ ڕووی دا یا ڕووخاندنی

ڕێژیم لە ڕێگای بەرەنگاریی چەکدارانەوە ڕەنگە جارێ مومکین نەبێ.

⁕ بەرەی کوردستانی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان

وەڵام: بزووتنەوەی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان پێویستیەکی هەنوکەیی بە داڕشتنی پلانێک بۆ زاڵبوون بو سەر قەیرانی پەرتەوازەیی و چەند بەرەکی دا هەیە. هەر چەند هێزەکانی بەشدار لە بزووتنەوەدا دان بەو ڕاستیە دا نانێن کە گەورەترین لەمپەر بۆ خەباتی ڕۆژهەڵاتی کوردستان پرش و بڵاویی هێزەکانە، بەڵام ڕاستیەکی حاشا هەڵنەگرە کە دوو دێمۆکرات بە ڕادەی یەک دێمۆکرات بە هێز نابن، ٣ کۆمەڵە ناتوانن کاریگەریی کۆمەڵەیەکی یەکگرتوویان بێ. وێڕای ئەو دوو بنەماڵە حیزبیە، دەبێ هێزەکانی دیکەش ببیندرێن و دیالۆگێکی هەمە لایەنەی نەتەوەیی لە نێوانیان دا هەبێ. هەر بەو شێوەیە پێویستە دەرگای دیالۆگ بە سەر پەژاکیش دا کراوە بێ. تێڕوانینی باو لە لای زۆربەی حیزبەکانی ڕۆژهەڵات کە پەژاک بە هێزێکی غەیرە کوردی ئێرانی یا دروستکراو لە قەڵەم دەدا، هەر بەو ڕادەیە هەڵەیە کە پەژاک ئەو هێزانە بە ماوە بە سەرچوو و بێ کاریگەری دەزانێ. نە هێزە خاوەن ڕابردووەکان لە سەحنەی سیاسی ڕۆژهەڵاتی کوردستان حەزف دەکرێن، نە پەژاک بە هەڵوێستی هێزەکانی دیکە واز لە تێکۆشانی خۆی دێنێ. کە وابوو باشتر وایە سیاسەتێک ڕەچاو بکرێ کە پێش بە دووپاتبوونەوەی شەڕە خۆکوژییەکانی ڕابردوو بگرێ.

ڕەنگە دروست کردنی بەرەیەکی هەمەلاگر ئێستا مومکین نەبێ، بەڵام هاوکاری، هاوبەندی و دروست کردنی پلاتفۆرمێکی هاوبەش زۆر پێویستە. کە ئەو پلاتفۆرمە دروست بوو، باشترین بژارە ئەوەیە کە هێزی چەکداری بزووتنەوەی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە ژێر یەک فەرماندەیی یەکانەدا ڕێک بخرێ، دەنا ئەگەر ئەو هەموو هێزە چەکدارە یەک نەگرتوو بە بێ هاوئاهەنگی ڕوو لە ڕۆژهەڵاتی کوردساتن بکەن، کارەساتێک دەخوڵقێ کە ڕەنگە قەرەبووکردنەوەی دژوار بێ.

⁕ پێشمەرگە و خەباتی چەکداری لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان

وەڵام: پێشمەرگە ناوێکی پیرۆزە، دەبێ کارێک بکرێ کە ئەو پیرۆزییە بۆ هەمیشە پارێزراو بێ. بۆ ڕاگرتنی ئەو پیرۆزییە پەروەردەی سیاسی زۆر گرینگە. جێگە و پێگەی من ئەوە نیە کە لە سەر خەباتی چەکدارانە نەزەر بدەم، پێشم خۆش نیە لە بەرەی خۆم زیاتر لاق ڕابکێشم. ئەوەی لایەنگری خەباتی چەکدارییە، دەبێ بۆ خۆی ئامادە بێ کە ڕاستەوخۆ بەشداری ئەو خەباتە بێ.

⁕ بایکۆتی هەڵبژاردنەکان لە ئێران؟

وەڵام: وەک پرەنسیپ، بایکۆت هەڵوێستێکی نەگۆڕە و هەر ئەوەش لە هێزەکانی ئۆپۆزیسیۆن چاوەڕوان دەکرێ. بەڵام دەرفەتی بڕیاردان بۆ خەڵکی مەدەنی لە نێوخۆی ڕۆژهەڵاتی کوردستان سنووردارە و ئەوان ناتوانن وەکوو پێویست، تەنانەت ئەگەر لە گەڵیشی بن بە ئەرێنی وەڵامی بانگەوازی بایکۆت بدەنەوە. بۆیە بایکۆتی هێزە سیاسیەکانی ئۆپۆزیسیۆن کەمترین کاریگەریی لە سەر ڕەوشی نێوخۆیی هەیە.

هەڵبژاردنی شووراکان و تەنانەت مەجلیسیش دەکرێ وەک دەلاقەیەک بۆ بەرزکردنەوەی بەشێک لە داخوازییەکانی خەڵک کەڵکی لێ وەربگیرێ. ئەوە بە واتای هاندانی خەڵک بۆ بەشداریکردن یا خود مەشرووعییەت دان بە ڕێژیمێکی نامەشرووع نیە. بەڵام ناکرێ بە هیوای دەرفەتێک کە دیار نیە کەنگێ دەڕەخسێ، کۆمەڵگای کوردی ڕۆژهەڵات زیاتر لەوەی کە لە پەراوێز خراوە هان بدرێ کە بۆ خۆشی خۆی بخاتە پەراوێزەوە.

⁕ وتوویژ و دانوستاندن؟

وەڵام: دانوستاندن لە نێوان دوو دوژمن دا کارێکی ئاساییە، بەو مەرجەی ئامانجەکانی دانوستاندن دیار بن و هەر لایەنەی بۆخۆی کاناڵێکی جیاوازی دیالۆگ نەکاتەوە. واتا ئەگەر بەرنامەی وتوویژ هەبێ، دەبێ هێزە سیاسیەکان بە هاوئاهەنگی لە گەڵ یەکتر بکەونە نێو بەرنامەیەکی ئەوتۆوە.

⁕ خەباتی مەدەنی میکانیزمو میتۆدەکانی خەباتی مەدەنی؟

وەڵام: نوسخەی خەباتی مەدەنی لە دەرەوە ڕا ناپێچرێ. ئەرکی ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی کارکردن بۆ بەرەوپێش بردنی نرخە بەرزەکانی مرۆڤایەتی وەک دێمۆکراسی، مافی مرۆڤ، یەکسانی، مافی ژنان، پاراستنی ژینگە، مافی پەروەردە، تەندروستیەکی گشتگیر و هتدیە. کە باسی خەباتی مەدەنی دەکرێ، دەبێ ئەوەشمان لە بیر بێ کە خەباتی مەدەنی لە نێو کۆمەڵگا و بە پێی هەلومەرجی زاڵ بە سەر کۆمەڵگادا، لە ژێر سێبەری دەسەڵاتی زاڵدا، هەر چەند دیکتاتۆریش بێ دەکرێ. یەکەم مەرجی زەمینەسازی بۆ خەباتی مەدەنی ئەوەیە کە هێزەکانی ئۆپۆزیسیۆن ئامادە بن ریسک قبووڵ بکەن، بە تایبەت ڕیسکی ئەوەی کە هەموو هەڵس و کەوت و چالاکیەکانی بزووتنەوەی مەدەنی لە خزمەت ئەوان دا و بە دڵی ئەوان نابێ.

سەرچاوە
Serchawe

خەباتی مەدەنی بە واتای ئەوەیە کە کەسانێک بە ڕێبازی ئاشتیانە ئەوەندە تیشک بخەنە سەر گرفتێکی نێو کۆمەڵگا یا داخوازییەک، و ئەوەندە پشتیوانیی بۆ کۆ بکەنەوە تا کاربەدەستان ناچار دەبن جێ بە جێی بکەن. گرینگرتین مێتۆدی خەباتی مەدەنی دوورەپەرێزی لە توندوتیژییە.

* **تیرۆریزم بە گشتی و تیرۆزیزمی کۆماری ئیسلامی بە تایبەتی ڕێبەرانی کورد؟**

وەڵام: تێرۆریزم بەشێک لە جەوهەری کۆماری ئیسلامیە و بە داخەوە زۆرترین زەربەی لە بزووتنەوەی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان داوە. تێرۆری ڕێبەرانی کورد خاڵێکی ڕەش بە نێوچاوانی کۆماری ئیسلامیەوەیە کە هەتا هەتایە شوێنەوارەکانی دەمێنێتەوە.

بە بڕوای من یەکەم هەنگاوی تێرۆریستی کۆماری ئیسلامی لە دژی گەلی کورد، هێرشی ڕێژیم بۆ سەر شاری سنە بوو کە لەو دا ڕێژیم بە شێوەیەکی بەربڵاو خەڵکی شارێکی تێرۆریزە کرد. دواتر مۆتەکەی تێرۆری کۆماری ئیسلامی هەموو ڕۆژهەڵاتی کوردستانی گرتەوە و پریشکەکانی لە دەرەوەی وەڵات وەبەر ڕێبەرانی وەک د. قاسملوو و شەرەفکەندی کەوت.

* **هۆکاری جیابوونەوە و دابڕانی هێزە سیاسییەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و میکانیزمی یەکگرتنەوە و تێکەڵبوونەوەیان؟**

وەڵام: زۆر بە کورتی کەم بوونی ئەزموونی دێمۆکراسی، شارەزا نەبوون لە سەر چۆنیەتی بە کارهێنانی پیوانەکانی دێمۆکراتیک و شێوەی چارەسەرکردنی قەیرانەکان، نەبوونی پەروەردەی دێمۆکراتیک، خۆ بە ناوەند زانین و نەبوونی فەرهەنگی دێمۆکراسی هۆکاری جیابوونەوەکانن. ڕێگای یەکگرتنەوەش تەنیا پەروەردەی دێمۆکراسی و واز هێنان لە خۆ بە پاک و کەسی دیکە بە پیس زانینە.

* **هەڵوێستی ئۆپۆزسیۆنی ئێران تاچەندە لە بەرژەوەندیی کورد دایە؟**

وەڵام: ئۆپۆزیسیۆنی ئێران وەک ئەو هێزەی لە پۆزیسیۆندایە واتا هێزی دەسەڵاتدار، خوازیاری ئێرانێکی ناوەندی و یەکگرتوە و ئەوەش لە گەڵ بەرژەوەندی گەلی کورد ناگونجێ. هەم دەسەڵات هەمیش ئۆپۆزیسیۆن کاتێک حیساب بۆ بزووتنەوەی کورد دەکەن کە یەکگرتوویی و هێزی کورد ببینن.

سەرچاوە
Serchawe

*** سیاسەتەکانی ئێران لەناوخۆی عێراق دا چەندە لەسەر خەباتی سیاسیی حیزبەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان کاریگەریی هەبووە؟**

وەڵام: ڕەنگە دروستتر ئەوە بێ بڵێین کە دەسەڵاتی بێ ئەم لا و ئەو لای ئێران لە عێراق دا، چونکە دەسەڵاتی ئەمڕۆی عێراق، دەستە درێژکراوەکەی ئێرانە کە لە ڕێگای ناوەند و دامەزراوە مەزهەبی، سیاسی و لەشکەرییەکانیەوە عێراق بە ڕێوە دەبا. ئەگەر عێراق لە باشووری کوردستان دەسەڵاتێکی بوایە، چارەنووسی هێزە کوردییەکانی ڕۆژهەڵات کە دانیشتووی باشوورن لە چارەنووسی موجاهیدین باشتر نەدەبوو، بەڵام بە خۆشییەوە باشووری کوردستان لە ژێر دەسەڵاتی ئێراق و ئێران دا نیە.

ڤا ئەو جێگایەی کە دەگەڕێتەوە سەر نفووزی ئێران لە باشووری کوردستان، پێم وایە وێڕای ئەو ڕەخنانەی کە لە هێزەکانی باشوور دەگیرێ، بەڵام دەبێ ئەوەندەشمان ئینساف هەبێ کە هاوکاری و دەستگرتنی ئەوان ببینین. دەسەڵاتی کورد لە باشووری کوردستان پەیمانی ڕێزگرتن لە سەروەریی جیرانیەتی لە گەڵ ئێران هەیە کە بە پێی ئەو پەیمانە نابێ هێزەکانی دژبەری ئێران لە ڕێگای باشوورەوە بچن لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان چالاکی ئەنجام بدەن. سەرەڕای ئەو پەیمانەش، چالاکی هێزەکانی کوردی ڕۆژهەڵات لە باشوور، ئەگەر هێندێک سنووردارێش کرابێ، بەڵام هەر هەیە و ئێران نەیتوانیوە پێشی پێ بگرێ.

چەند پرسیاری گشتی:

*** گۆڕینی نەخشەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست و پرسی نەتەوەی کورد لە گۆڕانکاریانەدا؟**

وەڵام: ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست ئێستا لە گەڵ قەیرانێکی هاوشێوەی قەیرانی پاش شەڕی جیهانیی یەکەم ڕووبەڕوویە. لەو ڕەوشەدا ئەگەری گۆڕینی خەریتەی جۆگرافیایی ناوچە هەیە و کوردیش لەو نێوەدا ئاکتۆرێکی چالاکە. تەنانەت ئەگەر نەخشەی جۆگرافیشی لە ناوچەدا گۆڕانی بە سەردا نەیە، نەخشەی سیاسی ناوچە گۆڕدراوە و زیاتریش دەگۆڕدرێ. لەو نێوەدا چارەنووسی کورد بەر لە هەموو شتێک بە یەکیەتی نەتەوەیی و هاوهەڵوێستی گەلی کورد و هێزە سیاسیەکانیەوە بەستراوە.

*** ئایا پرۆسەی دەوڵەت - نەتەوە لەو ناوچەیە شکستی خواردوە؟**

وەڵام: لە قەیرانی جیددی مەشرووعیەتدایە. دەسەڵاتی سیاسی لە سەر بنەمای نرخە ئێتنیکیەکان کە هەر چوار دەوڵەتی ئێران، تورکیا، عێراق و سووریيە لە سەری دامەزراون، هەڵاوەردنی هەموو ئەو تاک و گرووپانەی لێ دەکەوێتەوە کە "خۆیی" نین. ئاڵتەرناتیڤی ئەو سیستەمە دامەزراندنی سیستێمێکی هاوشێوە نیە کە لەودا دەسەڵاتدار و ژێردەست جێگۆڕکێ بکەن. ئاڵتەرناتیڤی ئەو سیستێمە دەسەڵاتێکی سیڤیک ە کە لەو دا مرۆڤەکان خاوەنی ماف و ئەرکی یەکسان بن، لە هەموو شێوە هەڵاواردنێک پارێزراوبن و ڕێز لە هەموو بەها و نرخەکانیان بگیرێ. بۆیە باشترین مودێل بۆ قەوارەی سیاسی داهاتووی کوردستان سیستێمکی "سیڤیک" ە کە لە هزری سەرەتایی نەتەوەپەرستی بە دوور بێ و مافەکانی هەموو نەتەوە و پێکهاتەکانی کوردستان بە شێوەی یەکسان مسۆگەر دەکا، واتا دامەزرانی دەوڵەتێکی کوردستانی نەک دەوڵەتێکی تەنیا کوردی.

*** ئەرکی حیزب و ڕێکخراوە سیاسەیە کوردستانیەکان لەم هەلومەرجە دا و ئاستەنگەکانی سەر ڕێگای چارەسەری مەسەلەی کورد؟**

وەڵام: یەکریزی، یەکدەنگی و سیاسەتێکی هاوبەشی نەتەوەیی. ئەگەر وا نەبێ، بزووتنەوەی کورد دوبارە ڕەنج بە خەسار دەبێ. ئاستەنگی نێوخۆیی پرش و بڵاوی و نەبوونی یەکڕیزییە، ئاستەنگی دەرەوەیش هزری زێدەخوازیی دەسەڵاتدارانی جیرانە. هزرێک کە لە سیستەمی پەروەردەیان دا خۆی دەنوێنێ و پێکهاتەی دەسەڵاتداری وا پەروەردە دەکا کە زۆر بە ئاسایی خۆی لە پێکهاتەکانی دیکە بە زیاتر و خاوەن مافتر بزانێ. کاریگەریی ئەو پەروەردەیە وای کردوە کە بەشێکی پێکهاتەی دەرەوەی بازنەی دەسەڵاتیش، هەبوون و ناسنامەی نەتەوەیی خۆی بە نەبوو یا بە بێ توانا بزانێ و بە هەبوونی قەیووم یا ئەرباب ڕازی بێ. تێڕوانینی دوژمنکارانەی دەسەڵاتداران لە دژی بزووتنەوەی کوردستان لەو هزرەوە سەرچاوە دەگرێ.

*** پێگەی کورد لەسەر ئاستی نێودەوڵەتی و دیپلۆماسی کورد لەدەرەوەی وڵات لەچ ئاستێک دایە؟**

وەڵام: ناڵێم زۆر ئاگادارم، بەڵام هەم بە بەشداریی ڕاستەوخۆ و و هەم لە ڕێگای کاناڵە جێ بڕواکانی دیپلۆماتیکەوە لە گەڵ هێندێک ناوەندی بڕیاردان، لابی کردن و دارشتنی سیاسەت پێوەندیم بووە و هەیە. خاڵی هاوبەش لەو قسانە دا کە گوێم لێ دەبێ ئەوەیە کە دەڵێن کورد شەڕڤانی باشن، بەڵام ستراتێژ و سیاسەتڤانی خراپ. کێ هەیە نەزانێ کە پرش و بڵاوەیی نێوخۆیی ڕێگرە لەبەردەم بەهێزبوونی بزووتنەوەی کوردستان.
ئاڵۆگۆڕەکانی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست، کارتی سیاسیی لە بەرژەوەندیی کوردساتندا گۆڕیوە و زلهێزەکان ئێستا پێویستیان بە هێزی کوردە. بۆیە ئەگەر سیاسەتێکی ژیرانە ڕەچاو بکرێ، لە دیزاینی داهاتووی ناوچەدا کورد بێ بەش نابێ.

⁕ پرسی کۆنگرەی نەتەوەیی کورد. ئاستەنگەکانی دەرەکی و ناوخۆی؟

وەڵام: ئاستەنگی نێوخۆیی، وەک باسم کرد هەر پرش و بڵاوەیی هێزەکانی کوردە. ئەو هەوڵەی کە ئێستا دەدرێ بە هۆی ناکۆکیی پارتی دێمۆکراتی کوردستان و پارتی کرێکارانی کوردستانەوە سەر ناگرێ. چونکە ئەو دوو هێزە ئێستا لە بزووتنەوەی کوردستاندا جەمسەرن، باقی هێزەکانی ئەگەر کاریگەریشیان بێ، لە چوارچێوەی هاوهەڵوێستی یا دژبەری لە گەڵ یەکێک لەو هێزانەدایە.

دەسەڵاتدارانی جیران لە چەند هەڵوێستی هێزەکانی کوردستان کەڵک وەردەگرن و بە قووڵترکردنەوەی کێشە نێوخۆییەکان ڕێگا نادەن کە کۆنگرەی نەتەوەیی کوردستان شکڵ بگرێ.

⁕ میکانیزمێکی یاسایی بۆ خەباتێکی ئاشتیخوازانە لەگەڵ داگیرکەران کوردستان؟

تەنیا شوێنێک کە بزووتنەوەی کورد توانیویەتی تێدا خەباتێکی هەر چەند سنوورداری مەدەنی و ئاشتیخوازنە ڕێک بخا باکووری کوردستان و تورکیایە. بەڵام نرخی ئەو خەباتە پتر لە دەهەزار قوربانی بوو کە بزووتنەوەی سیڤیلی کورد و ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی لە ساڵەکانی ٩٠ ەوە تا ساڵی ٢٠٠٠ دایان. بۆیە باسی ساڵی ٢٠٠٠ دەکرێ چونکە لەو کاتەوە بەرهەمی خەباتی مەدەنی لە باکووری کوردستان وردە وردە وەدەرکەوت. ئەزموونی ڕێکخستنی بزووتنەوەی مەدەنی بۆ تێکۆشان لە پێناو مافە نەتەوەییەکانی گەلی کورد لە تورکیا ئەوە نیشان دەدا کە بە ڕێکخستن کردنی خەڵک و ڕیفۆرم لە چوارچێوەی سیستەمی دەسەڵاتداریدا دەکرێ بزووتنەوەیەکی یاسایی ئاشتیخواز شکڵ پێ بدرێ کە هەمان ئامانجەکانی بزووتنەوەی چەکداری لە کاناڵەکانی دیکەوە بەرەو پێش ببا. لە بواری ڕێگادان بە خەباتی مەدەنیەوە، سیستەمی پارلەمانی تورکیا بێ کاریگەری نەبووە. بەڵام لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان ئەو دەرفەتە نەڕەخساوە و سیستەمی داخراوی زاڵ بە سەر ئێرانیش ئەو دەرفەتە نادا. وێڕای ئەوەش دەبێ هێزەکانی خاوەن کاریگەری لە بزووتنەوەی کوردستان، بوێریی ئەوەیان بێ کە ڕێگا بدەن هەر دەرفەت و دەرەتانی تەنانەت سنوورداریش بو وشیارکردنەوەی کۆمەڵگا و ڕێک خستنی ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی بە کار بهێندرێ، بە بێ ئەوەی ترسی ئەوەیان بێ کە ئەو شێوە کارانە دەبنە هۆی هەرەس هێنانی بزووتنەوە یا شەرعییەت دان بە ڕێژیمێکی نامەشرووع.

⁕ چەپی کورد و ئاکامی خەباتی بێوچانی چەپەکانە؟

وەڵام: چەپی کلاسیک لە کوردستان سەرکەوتوو نەبوو. بەڵام ئەگەر هەموو مێژووی بزووتنەوەی کوردستان لە ڕۆژهەڵات وەبەرچاو بگرین، ڕەهەندێکی چەپی تێدا بەدی دەکەین. لە داهاتوودا بزووتنەوەی چەپ ئەگەر لە سەر هێڵی سۆسیالیزمی کلاسیک بەردەوام بێ، کاریگەرییەکی سنووورداری لە سەر بزووتنەوە دەبێ. بەڵام ڕەهەندێکی یەکسانیخواز و دێمۆکراتیکی چەپ دەتوانێ داهاتوویەکی باشتر بۆ نەتەوەی کورد دەستەبەر بکا.

*** سۆسیالیزم کێشەی نەتەوەیی چارەسەر دەکا؟**

وەڵام: نا. سۆسیالیستەکان زۆریان شانازی بە سیاسەتی ستالین بۆ چارەسەری پرسی نەتەوەیی دەکرد، بەڵام دەرکەوت کە ئەوە نەزانییەکی کارەساتاوییە. ستالین جینایەتکارێکی بێ ڕوحم بوو کە زۆر کەمایەتی تواندەوە. نموونەی سەرکەوتووی دیکەی مودێلی سۆسیالیستیی چارەسەریی پرسی نەتەوەیی کە پێشتر باس دەکرا، بە وتەی سۆسیالیستەکان مودێلی یوگوسلاوی بوو. ئەنجامی ئەو مودێلەشمان بینی کە چ کارەساتێکی لێ کەوتەوە. دروشمە بریقەدارەکانی سۆسیالیستەکان سەبارەت بە چارەسەریی پرسی نەتەوەیی لە هیچ وەڵاتێک دا ئەنجامیان نەبووە، نموونەی چک و سلوڤاکی نەبێ کە ئەویش پێوەندیی بە پلانی سۆسیالیستەکانەوە نەبوو.

*** ڕێکخراوی ئینتەرناسیۆنالی سۆسیالیست و پرسی کورد؟**

وەڵام: ئەگەر کورد بۆ خۆی هێز نەبێ و یەکگرتوویی دروست نەکا، هیچ هێزێکی ناونەتەوەیی هیچ کارێک بۆ کورد ناکا. ئەنترناسیۆنال سۆسیالیست و ڕێکخراوە هاوشێوەکان تەنیا دەتوانن ببنە کاناڵی پێوەندی گرتن نەک کاناڵی چارەسەری یا کۆکردنەوەی پشتیوانی بۆ کورد.

*** ڕۆڵی توێژی رووناکبیری کورد لە هەلومەرجی ئێستای کوردستان؟**

وەڵام: بۆ ئەوەی ڕووناکبیر دەور بگێڕێ، دەبێ کۆمەڵگا زەرفییەتی وەرگرتنی پەیامی ڕووناکبیری هەبێ. لە کۆمەڵگاکانی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست، بە کۆمەڵگای کوردیشەوە جارێ هەست و هێز و هاندان دەور دەگێڕن تا عەقڵی سەلیم و کاری ڕووناکبیری.

*** پرسی نەتەوەیی و ئەرکی لاوانی کورد؟**

وەڵام: ئەگەر نەڵێین تەنیا، لانی کەم زۆربەی هەرە زۆری قوربانیانی بزووتنەوەی کورد لاون. کە وا بوو لاوان مۆتۆڕی جووڵێنەری بزووتنەوی نەتەوەیین. هیوادارم لاوانی ئێستا لە ڕابردوو دەرس وەربگرن و ڕێبەرایەتیەکی ڕوو بە داهاتوو پێ بگەیەنن. بە داخم کە بڵێم زێهنیەتی زاڵ بە سەر بزووتنەوەی کوردی دا زۆر لایەنی وێکچووی لە گەڵ دیوانی پیرانی یوونانی کۆن هەیە کە متمانەی بە شیانی بڕیاردان و بەڕێوەبەریی لاوان نەبوو. لە گەڵ ڕێزم بۆ ڕێبەرانی ئێستای بزووتنەوەی کورد، بەڵام بە ڕاستی لاوێکی ٢٥~٣٠ ساڵەش هەر وەک ئەوان دەتوانێ بەرپرسانە بجووڵێتەوە و ڕێبەرایەتی بزووتنەوە بکا. کە وابوو، ڕێگا بدەن لاوەکان ڕێبەرایەتی بەدەستەوە بگرن.

٭ ڕۆلی کرێکاران و زەحمەتکێشان و جوتیارانی کوردستان؟

وەڵام: پێم وایە هەموو کۆمەڵگای کورد لەو توێژانە پێک دێ و هەر ئەوانن کە ئەرکی بزووتنەوەیان لە سەر شانە.

٭ ئەرکی ژنانی کوردستان؟

وەڵام: ڕێگام بدە ئەو پرسیارە ڕاست کەمەوە و بیکەمە پرسیارێکی زیاتر گونجاو: ئەرکی پیاوان بۆ قەرەبووکردنەوەی ئەو هەڵاواردنەی کە دەرهەق بە ژنان دەکرێ چیە؟ ئەوەی ڕوون و بەرچاوە ئەوەیە کە لە بزووتنەوەی کوردستان دا لارییەک سەبارەت بە بەشداریی ژنان لە بەڕێوەبەری و داڕشتنی سیاسەت دا هەیە. دروشمی یەکسانیخوازی و مافی بەرامبەر کە بە دەیان ساڵە لە لایەن هێزەکانەوە بەرز دەکرێتەوە، تەنیا توانیویەتی پێگەی ژن لە مرۆڤی ڕیزی دووهەمەوە بگەیەنێتە ڕیزی پاشکۆی پیاو. ئەوە لاوازییەکی جیددییە کە دەبێ قەرەبوو بکرێتەوە. پیاوە دەسەڵاتدارەکان هیچ زەرەرێک ناکەن کە دەرگا بۆ بەشداریی ژنان، وەک مرۆڤی ئازاد و خاوەن ئیرادەی سەربەخۆ لە سیاسەتدا بکەنەوە. هەر ئەزموونی خودی کورد لە ڕۆژئاوا و باکووری کوردستان ئەوەمان پێ دەسەلمێنێ کە ژنی کورد توانایی سەرکردایەتی و گۆڕینی هەیە و نابێ بە کەم بگیرێ. بۆیە دەبێ دان بەو ڕاستیەدا بنێین کە بەشداریی سەمبولیکی ژنان و تەنیا دروشم دان بۆ یەکسانی ناتوانێ بەشداری و دەورگێڕانی ژنان لە بزووتنەوەدا مسۆگەر بکا. حیزبەکان دەتوانن ئەو فەرهەنگە زاڵە بگۆڕن کە هەر کات ژنێک ڕووی لە پێشمەرگایەتی کرد، دە پیاو بۆی لە کەمین دا بن و پێشبرکێی ئەوەیان بێ کە کێ زووتر دەستی بە سەردا بگرێ و بۆ نێو چوارچێوەی ماڵ ڕاییبگوێزێ.

هیچمان نەگوتووە کاتێک دەگوترێ :ژن نیوەی کۆمەڵە". ئەو دروشمە هەر ئەوەندە بایەخی هەیە کە بڵێی ``مرۆڤ دوو لاقی هەیە``. پێداچوونەوە بەو لایەنانەی فەرهەنگی کوردەواریدا کە ڕێگرە لە سەر بەشداریی چالاکانەی ژن وەک تاکی سەربەخۆلە شۆڕش دا، ئەرکی هەموو مرۆڤێکە. نموونەی تێڕوانینێک لە شۆڕش دا کە ژن بە پاشکۆی پیاو لە قەڵەم دەدا

سەرچاوە Serchawe

ئەوەیە کە کاتێک باسی دەوری ژن دەکرێ، دەستبە جێ ڕۆڵی ژن وەک دایکی پێشمەرگە، وەک پەروەردەکاری پێشمەرگە، وەک هاوسەر، خووشک و هتد بە دوای دا ڕیز دەکرێتەوە. من ئەوە بە نموونەی بە یەدەک لە قەڵەمدانی ژن سەیر دەکەم. ژن بۆ خۆی پێشمەرگەیە، شەڕڤانە، گریلایە، تێکۆشەر و خۆڕاگری نێو گرتووخانەیە و سەمبولی بەرخوەدانە و هەر دەبێ بەو چاوەش سەیری ڕۆڵی ژن لە شۆڕشی کوردستاندا بکرێ.

کاتێکی زۆری ویست تا دەرکی ئەوەم کرد کە واز لە ڕوانگەی پیاوسالارانە لە بەرامبەر ژن و مافی ژن دا بێنم. ناڵێم لەو شەڕەی دژ بە زێهنیەتی خۆم دا سەرکەوتوو بووم، بەڵام بە دڵنیاییەوە کەوتوومەتە سەر ڕێگای گۆڕان و ئێستا هەست دەکەم دەبێ زیاتر کار بکەم تا بتوانم ببم بە مرۆڤێکی یەکسانیخواز و هەر ئەو مافەی کە بۆ کوڕەکەم بە ڕەوا دەزانم بۆ کچەکەکەشم بە ڕەوا بزانم. لەو ڕوانگەیەوە هەوڵ دەدەم تا بۆم بکرێ باسی ئەرکی ژنان نەکەم و زیاتر تیشک بخەمە سەر مافی ژنان.

* **بۆچی جودایی دین لە دەوڵەت باشە؟**

وەڵام: دین کە بوو بە ئامرازی دەسەڵاتداری و سیاسەت کردن، لە پێوەندی مەعنەویی نێوان مرۆڤ و بڕوای مرۆڤ تێپەڕ دەبێ و دەبێتە کاناڵێک بۆ گەیشتن بە دەستەڵاتی مادی. واتا تێکەڵاوکردنی دین و سیاسەت، دین لە ناوەڕۆکی مەعنەویی واڵا دەکا و دەکاتە ئامرازی پێشبڕکێی نێوان مرۆڤەکان بۆ گەیشتن بە ئامانجێک کە دیارە، بەرچاوە، دەکرێ هەڵسەنگێندرێ، دەستی لێ بدرێ، بگۆڕدرێ، ڕەخنەی لێ بگیرێ، دژبەری بکرێ، فڕێ بدرێ و هتد. خوو ئەگەر دین ئەوەندە نەرمی لە خۆی نیشان دابا کە هەموو ئەو کارەی بە سیاسەت و لە گەڵ سیاسەت دەکرێ لە گەڵی بکرێ، هیچ قەیدی نەدەکرد کە دینیش لە گەڵ دەوڵەتداری و سیاسەت تێکەڵ کرابا، بەڵام وا نیە. دین لە سەر بنەمای هێندێک دوگما دەژی کە نەگۆڕن، لە بەر چاو نین، هەڵناسەنگێندرێن و تەنیا لە ڕێگای ``بڕوایەوە`` دەپارێزرێن. کە وابوو دین و دەوڵەتداری یا سیاسەت دوو دیاردەی بە جەوهەر لە یەکتر جودان. ئەزموونی دەسەڵاتی دینیشمان هەم لە کۆماری ئیسلامیی ئێران، هەم لە تالیبان و هەمیش لە دەوڵەتی ئیسلامی عێراق و شام (داعش) بینیوە. لە مێژووش دا شێوەی دەسەڵاتداریی بەڕێوەبەرانی سیاسیمان لە سەر بنەمای دین، جا هەر دینێک بێ خوێندۆتەوە کە هیچیان لە دەسەڵاتی داعش و کۆماری ئیسلامی باشتر نەبوون.

* **ئایین تا چەندە دەوری هەبووە لە شوناسی نەتەوەیی دا؟**

وەڵام: پرۆتستانیزم لە کاتی ڕاپەڕین لە دژی دەسەڵاتی کلیسای کاتۆلیکدا دەرفەتی گەشەکردنی بۆ دوو دیاردەی :شوناسی نەتەوەیی" و "گەشەی سەرمایەداری" ڕەخساند. ڕێگاخۆشکەری شکڵ گرتنی شوناسی نەتەوەیی، ڕێگەپێدانی کلیسای پرۆتستان بە دوعا و نوێژ بە زمانە هەرێمیەکان بوو. کاتێک تێکستە ئاینیەکان لە لاتینەوە وەرگێردارنە سەر زمانە هەرێمیەکان و دەرفەتی گەشەکردنی زمانی بەڕێوەبەری و بازرگانیشی بۆ پێکهاتە خۆجێییەکان ڕەخساند، شوناسی نوێ شکڵیان گرت. دواتر سیستەمی پەروەردە بە زمانە ناوچەییەکان ئەو شوناسەی گەیاندە قۆناغی بە سیاسی بوون و دامەزراندنی شوناسی سەربەخۆ.

لە جیهانی ئیسلامدا، پاکستان نموونەی وەڵاتێکە کە دینی کردە هۆکارێک بۆ شکڵ پێدانی شوناسی نەتەوەیی خۆی. شوناسی نەتەوەیی ئێران و ئیسرائیلیش شوناسی دینین. بەڵام ئەو شوناسە بۆ کوردستان بە بەرهەم نەبووە و ناتوانێ یارمەتیدەر بێ بۆ شکڵ پێدانی شوناسی نەتەوەیی.

* چۆنیەتیی دروستبوونی داعش؟

وەڵام: تێکهەڵکێشێک لە سیاسەتی هەڵەی پۆل بریمەر، داخرانی دەرگای دیمۆکراسی، نەبوونی دامودەزگای کۆمەڵگای مەدەنی، زاڵ بوونی دەسەلاتی بنئاژۆیانەی ئێران بە سەر عێراقدا و سیاسەتی هەلاواردنی سوننەکان لە لایەن دەسەڵاتدارانی شیعەی سەر بە ئێرانەوە، کاردانەوەی پاشڤەڕۆیانەی کۆمەڵگای سوننەی لێ کەوتەوە. داعش دروست نەکرا، داعش لە کۆمەڵگایەکدا لە دایک بوو کە هەستی بە دۆڕان، تێکشکان، بێ دەرەتانی و بێ داهاتوویی دەکرد. داعش کاردانەوەی هەڵەی کۆمەڵگای سوننەی عەرەب لە بەرامبەر توندڕەویی دەسەڵاتدارانی شیعەدابوو. ئەوانەی لە قەفقاز، تورکیە و ئەورووپاشەوە تێکەڵ بە "ڕەوەی" داعش بوون، ئەو کەسانەبوون کە لە پەراوێزی کۆمەڵگا سەرکەوتووەکاندا هەستیان بە دۆڕان و بێ هیوایی دەکرد. ئێستا ئەگەر داعش تێکیش بشکێ، مادام توندڕەوی باڵی بە سەر ناوچەدا کێشاوە و واز لە هەڵاواردن ناهێنێ، دوور نیە کە ئاڵتەرناتیڤی داعشیش هەر کۆمەڵێکی توندڕەوی دیکە بێ.

* مرۆڤەکان مێژوو دروست دەکەن، یان ڕێکخراو و حیزبەکان؟

وەڵام: پرسیارێکە کە وەڵامی نیە، بەڵام دەکرێ ڕوانگەی جیاوازی لە سەر هەبێ. من لە سەر ئەو بڕوایەم کە ڕەوتی مێژوو دەرفەت دەڕەخسێنێ و مرۆڤێکی ژیر و بلیمەت سواری شەپۆلی ئەو دەرفەتە دەبێ و بڕگەیەکی نوێی مێژوویی دەخوڵقێنێ.

* شانازی بە چییەوە دەکەی؟

وەڵام: بە ئیرادەی ئەوەی کە ڕاشکاوانە لە بەرامبەر شتێک دا کە پێم هەڵەیە ڕاوەستم. ئەو ئیرادەیە بوو کە کردمی بە پێشمەرگە و شانازیی پێوە دەکەم. هەر وەها شانازی دەکەم کە وێڕای پێبەندبوونم بە کۆمەڵێک نرخ و پیوانی بەرز، هەمیشە لە گەڕان و گۆڕان دام.

⁎ بەنیازی نووسینەوەی بیرەوەرییەکانت نیت؟

وەڵام: کاری بەڕێوەبەری دەرفەتێکی زۆر کەمم بۆ دەهێڵێ کە بنووسم. جارێ بەرنامەی نووسینی بیرەوەریم نیە، بەڵام هێندێک لێکۆڵینەوەی زانستیم بە زمانی نۆرویژی هەن کە ئەگەر دەرفەتم بۆ هەڵکەوێ بە کوردی بڵاویان دەکەمەوە. هاونووسەر بووم بۆ کتێبی بنەماکانی مافی مرۆڤ کە وەرگێردراوەتەوە سەر زمانی کوردی و لە کوردستان بڵاو کراوەتەوە. ٣ جووت کتێبیشم بۆ پەروەردەی کوردی بە زاراوەی کرمانجی بۆ خوێندکارانی پۆلی ١ تا ٧ی سەرەتایی لە خوێندنگاکانی نۆرویژ بە هاوکاریی بەڕێوەبەریی پەروەردە لە نۆرویژ چاپ کردوە کە ئێستا لە کتێب فرۆشیەکانی نۆرویژ وەدەست دەکەون. کە دەڵێم ٣ جووت، مەبەستم ئەوەیە کە ٣ کتێبی خوێندنن و بۆ هەر کتێبەی پەرتووکێکی کار و تاقیکردنەوەش ئامادە کراوە.

ژیانی پێشمەرگایەتیم، کارکردنم لە ڕادیۆ دەنگی کوردستانی ئێران و هێندێک ڕووداوی سەردەمی دابەشبوونی نێو ڕیزەکانی حیزبی دێمۆکرات و دروستبوونی حدکا - ڕێبەرایەتی شۆڕشگێڕ ڕەنگە زۆر بێ جێ نەبێ کە تۆمار بکرێن، بەڵام ئەو کات من نە دەورێکم لە داڕشتنی سیاسەت دابوو و نە شاهیدی زۆر کار و چالاکیی پێشمەرگایەتی لە ناوچەدا بووم. کادرێکی حیزبی دێمۆکرات بووم وەک زۆر کادری دیکە. بەڵام دوای هاتنم بۆ ئەورووپا، چوونی زانکۆ و گەڕانەوەی دوبارەم بۆ چالاکی سیاسی، هێندێک ڕووداو هەن کە ڕەنگە بۆ ئەوە ببن باسیان بکرێ. وەک بەشدارێکی چالاک لە ڕەوتی دروستبوونی کۆنگرەی نەتەوەیی کوردستان (KNK) لە دەرەوەی وەڵات ئاگام لە زۆر ڕووداوی ئاشکرا و نائاشکرا هەیە. پاشان چۆنیەتی بەشداری کردنم لە کۆنگرەی دامەزراندنی کۆنگرەی گەل و دواتر قبووڵکردنی ئەرکی جێگیری سەرۆکی ئەو ڕێکخراوە، بەردەوام بوونم وەک ئەندامی ڕێبەرایەتی کۆنگرەی گەل، هۆکاری وازهێنانم و دووبارە کارکردنەوەم لە گەل حیزبی دێمۆکرات و هتد بۆ باس کردن دەبن، بەڵام جارێ هیچ شتێک نانووسم.

⁎ لەو ماوە درێژەی خەبات دا چ دەسکەوتێکی مێژووییتان وەدەست هێناوە؟

وەڵام: ئێمەی کورد لەو ڕەوشەی کە تێداین ناتوانین باسی دەستکەوت بکەین.

سەرچاوە
Serchawe

* **لەباری کۆمەڵایەتی و سیاسیی ژیانت دا، لەچ شتێک پەشیمانی؟**

وەڵام: هەڵەم زۆر بووە. لە ڕاستیدا لە هەڵبژاردنە سیاسیەکانم پەشیمان نیم، چونکە هەر هەڵبژاردنێک بە پێی کات و ڕەوشی خۆی و لە گۆر تێگەیشتنی مرۆڤ لە وەزع دەکرێ. ئەگەر دەرفەتم ببوایە و لە دەستم هاتبا، هەموو هەوڵی خۆم دەدا تا جیابوونەوەی حیزبی دێمۆکرات کە دروستبوونی حدکا - ڕێبەرایەتی شۆڕشگێڕی لێ کەوتەوە سەر نەگرێ. جیا بوونەوەی نێو حیزب زەرەرێکی زۆریان لە بزووتنەوەی کوردستان داوە. هیچ کاتێکیش ئازاری گیان لە بەرێکم نەداوە کە ئێستا لە بەرامبەری دا هەست بە شەرمەزاری بکەم. بەڵام لە سەردەمی لاوی دا منیش وەک زۆر کەسی دیکە توندڕەویم دەکرد و زمانی گرژم بە کار دەهێنا، لەوە پەشیمانم و لانی کەم لەو کاتەوە کە هاتووم بۆ ئەورووپا (١٩٩٢) هەوڵم داوە کە یارمەتیدەر بم تا زمانی گرژ لە سیاسەتی کوردیدا نەمێنێ و ڕێز گرتن لە کەرامەتی مرۆڤ وەک نرخێکی مرۆڤایەتی جێ بگرێ.

* **سەمبۆل هێماکانی گەلی کوردستان لە دیدی جەنابتان کامانانە؟**

وەڵام: سەمبول و هێماکان دەگۆڕدرێن. ئاڵای نیشتیمانی، سروودی نیشتیمانی، پرۆژەی هاوبەشی نەتەوەیی، شەهیدان و ناسنامەی نەتەوەیی هەموویان هێمان و ڕێزیان لێ دەگرم. جێگای داخە کە ئەو هێما و سەمبولانەش، بێجگە لە سروودی نەتەوەیی ئێستا دابەش کراون.

* **لێداوانت لەسەر ئەم کەسایەتانە چێیە: قازی محەمەد، شێخ سەعید پیران، سمکۆ شکاک، شێخ مەحموود، مستەفا بارزانی، د.قاسملوو، پیرە مێرد، عەبدوڵڵا گۆران، مامۆستا هێمن، عەبدوڵڵا پەشێو، شێرکۆ بێکەس و سوارە ئیلخانیزادە؟**

قازی محەممەد؛ سیمایەکی ئارام، دڵنەرم، خۆش باوەر، مرۆڤدۆست و بە ئیڕادە کە بە شەهیدبوونی بوو بە سەمبولی لە خۆبوردوویی.

شێخ سەعید پیران؛ کەسایەتیەک کە شێخایەتی و عیبادەتی خستە خزمەت نیشتیمانەکەی و پێگەی کۆمەڵایەتیی خۆی بۆ وەرێخستنی بزووتنەوەی نەتەوەیی بە کار هێنا.

سمکۆ؛ ڕێبەری بەرینترین ڕاپەرینی مێژوویی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان کە غەدری لێکراوە و بێکەسە.

شێخ مەحموود؛ سەرکردەی مەیدانی.

مستەفا بارزانی؛ سەمبولی خۆڕاگریی کورد لە بڕگەیەکی دژواری مێژووییدا.

سەرچاوە Serchawe

د.قاسملوو؛ ڕووناکبیری سیاسی کە بوو بە ڕێکخەری بە حیزب کردنی حیزبی دێمۆکرات و باسی دێمۆکراسی کردە چەمکی زاڵ.
پیرەمێرد؛ ڕووناکبیری خاوەن شوێنەوار لە بیری نەتەوەیی و پیشەی ڕۆژنامەوانی لە کوردستان.
گۆران؛ ڕچەشکێنی نوێکاری لە هەڵبەستی کوردی. گۆڕانخوازێکی بە کردەوە.
مامۆستا هێمن؛ جوانی پەرستی دڵشکاو کە بوو بە هەنبانەی خەم و تەم و هەست و ئێش و ئازار.
عەبدوڵلا پەشێو؛ شاعیری ڕووناکبیر کە نرخی وشەی "هەڵوێست"ی بەرز کردەوە.
شێرکۆ بێکەس؛ بلیمەت لە لێکهاڵاندنی سروشت، فەلسەفە و وێژەدا. کەسێک کە توانی هەڵبەست بکا بە ڕووحی سەرکێشی سروشت.
سوارە ئیلخانیزادە؛ شۆڕەسواری ئەویندار بەرزی و بەرزایی هزر و ئیرادە.

* پێشبینی و هەڵسەنگاندن بۆ داهاتووی کوردستان؟

ئەگەر یەکگرتوو بین، پێشەنگی ئاواکردنی داهاتوویەکی گەش بۆ کورد و گەلانی ناوچە، ئەگەر لە سەر پرش و بڵاوەیی ئێستا بەردەوام بین ...

* وەک کەسایەتی بەئەزموون چ لێدوان و پەیامێکت بۆ کچان و کوڕانی لاوی کورد هەیە؟

ئازادی، دێمۆکراسی و ڕێز گرتن لە مافی مرۆڤ چ بۆ تاک و چ بۆ کۆی ئەندامانی کۆمەڵگایەک نرخی بەرزی مرۆڤایەتین. مرۆڤ لە هەر ڕەنگ و مەزهەب و ڕەگەزێک بێ شیاوی ڕێز لێ گرتنە و دەبێ کەرامەتی پارێزراو بێ. هەر بەو پێیەش دەبێ مرۆڤ ڕێز لە خۆی، کەرامەت و ناسنامەی خۆی بگرێ و ڕێگا نەدا ئەو نرخانە پێشێل بکرێن. کورد نە لە هیچ نەتەوەیەک بەرزترە نە کەمتر، بۆیە دەبێ هەر لاوێکی کورد لە هەر جێگا و بەرگێکدا دەبێ ناسنامەی نەتەوەیی خۆی بپارێزێ و ببێ بە سەفیرێکی ئەمەگداری دۆزی نەتەوەیی خۆی.

ڕەزبەری ۲۷۱۷ی کورد - ئۆکتۆبەری ۲۰۱۷ی زایینی

سەرچاوە
Serchawe

سپاس و پێزانین

بۆ هاوڕێ عەبدوڵڵا حیجاب بۆ وەڵام دانەوەی پرسیارەکان.

دەستان خۆش و هەروا قەڵەم ڕەنگین بن بۆ گەل و نیشتمان.

ڕەحمان نەقشی